

БЕСТ

Ентоні Горовіц

МОРИАРТІ

Харків
«ФОЛІО»
2024

1

РАЙХЕНБАХСЬКИЙ ВОДОСПАД

Хтось справді вірить в історію, що сталася біля Райхенбахського водоспаду? Про це написано величезну кількість статей, але мені здається, що їм усім чогось бракує — я маю на увазі правду. Візьмемо, наприклад, «Журналь де Женев» та «Ройтерс». Я прочитав їх від початку до кінця — і це було непросте завдання, тому що вони обидва були написані в тій болісно-сухій манері більшості європейських видань, наче вони повідомляють новини, бо мусять це робити, а не тому, що хочуть, щоб ви їх знали. І що конкретно вони мені повідомили? Що Шерлок Голмс та його головний ворог, професор Джеймс Моріарті, про існування якого громадськість дізналася тільки зараз, зустрілися біля водоспаду й обидва загинули. Що ж, з таким же успіхом це могла бути автомобільна аварія, зважаючи на все те хвилювання, яке цим двом авторитетним виданням вдалося вкласти у свою прозу. Навіть їхні заголовки були прісними.

Але найбільше мене бентежить саме розповідь доктора Джона Ватсона. Він описує всю цю історію в журналі «Стренд», починаючи зі стуку в двері його кабінету ввечері 24 квітня 1891 року й продовжуючи своєю подорожжю до Швейцарії. Я нікому не поступаюся у своєму захопленні перед літописцем пригод, подвигів, спогадів, журналів справ та

інших подій із життя великого детектива. Поки я сиджу тут за своєю вдосконаленою друкарською машинкою «Ремінгтон №2» (американський винахід, звичайно) і розпочинаю цю велику працю, я знаю, що, найпевніше, не дотягну до тих стандартів точності та захопливої манери розповіді, яких він дотримувався до самого кінця. Але я мушу запитати себе: як він міг так помилитися? Як він міг не помітити всі ці невідповідності, які навіть найтупішому комісару поліції здалися б кричуще очевидними? Роберт Пінкертон казав, що брехня схожа на мертвого койота: що довше ви залишаєте її на сонці, то більше вона смердить. Він був першим, хто заявив, що все у справі про Райхенбахський водоспад смердить.

Ви маєте вибачити мене, якщо я здаюся надто категоричним, але моя історія — ця історія — починається з Райхенбаха, і подальші події просто не матимуть сенсу без детального вивчення фактів. Хто ж я такий? Щоб ви знали, у чийй компанії ви перебуваєте, дозвольте повідомити вам, що мене звати Фредерік Чейз, я працюю старшим слідчим у детективному агентстві Пінкертона в Нью-Йорку, і я був у Європі вперше — і, цілком можливо, востаннє — у своєму житті. Моя зовнішність? Що ж, будь-якому чоловікові завжди буває складно описати себе, але я буду відвертим і скажу, що не можу назвати себе красенем. Моє волосся — чорне, очі — тьмяного карого кольору. Я досить стрункий і, хоча мені всього сорок років, уже достатньо обтяжений труднощами, які виникли на життєвому шляху. Я неодружений, тож іноді хвилююся, що це помітно з мого гардероба, який, мабуть, видається занадто поношеним. І якби в кімнаті було з десяток чоловіків, я б заговорив останнім. Така моя природа.

Я був у Райхенбаху через п'ять днів після протистояння, яке світ знає як «Фінальну проблему». Що ж, у ньому не було нічого фінального, як ми тепер знаємо, тож я думаю, що це залишає нас наодинці з проблемою.

Отже. Розпочнімо з самого початку.

Шерлок Голмс, найвеличніший детектив-консультант усіх часів, тікає з Англії, боячись за своє життя. Доктор Ватсон, який знає цього чоловіка краще за всіх і ніколи не буде терпіти жодного слова проти нього, змушений визнати, що цього разу Голмс перебуває не в найкращій формі, він украй виснажений скрутним становищем, у якому опинився і яке не може контролювати. Та чи можна його в цьому звинувачувати? Лише за один ранок на нього здійснили щонайменше три напади. Він опинився в кількох сантиметрах від того, щоб бути розчавленим фургоном, запряженим двома кіньми, який промчав повз нього на Велбек-стріт; його голову ледь не вдарила цеглина, яка впала чи була скинута з даху на Вер-стріт; а тоді прямо біля вхідних дверей будинку Ватсона на нього напав якийсь молодик, який чекав там із кийком. Чи був у нього інший вибір, окрім як тікати?

Що ж, був. Він мав так багато інших варіантів, що я досі дивуюся, що саме тоді відбувалося в голові містера Голмса. Так, звісно, він не був особливо відвертим в усіх тих оповіданнях, які я прочитав (і жодного разу не вгадав розв'язку, мушу зауважити). Почнемо з того, що змусило його вважати, що на континенті йому буде безпечніше, ніж якщо він перебуватиме ближче до дому? Адже Лондон — це густо забудоване, багатолюдне місто, яке він знає, як свої п'ять пальців, і в якому, як він одного разу зізнався, має багато кімнат («п'ять маленьких притулків», як каже Ватсон), розкиданих по всьому місту, які відомі лише йому.

Він також міг замаскуватися. Насправді маскується. Уже наступного дня, коли Ватсон прибув на станцію Вікторія, він помітив літнього італійського священника, який розмовляв із носильником, і навіть запропонував йому свою допомогу. Пізніше цей священник сів у його карету, і вони кілька хвилин сиділи один навпроти одного, перш ніж Ватсон упізнав свого друга. Маскування Голмса були настільки блискучими, що він міг би прожити наступні три роки в образі католицького священника, і ніхто б його не розкрив. Він міг піти

в італійський монастир. Падре Шерлок... Це точно збило б його ворогів з пантелику. Можливо, вони навіть дозволили б йому займатися іншими інтересами — наприклад, бджільництвом — на стороні.

Замість цього Голмс вирушає в подорож, яка, здається, не має ніякого конкретного маршруту, і просить Ватсона супроводжувати його. Навіщо? Навіть найбільш некомпетентний злочинець обов'язково зрозуміє, що куди поїде один, цілком імовірно, поїде й інший. І не забуваймо, що ми говоримо тут про злочинця, з яким не зрівняється ніхто інший, про майстра своєї справи, про чоловіка, якого однаково боїться й яким захоплюється сам Голмс. Я ні на хвилину не повірю, що він міг недооцінити Моріарті. Здоровий глузд підказує мені, що він, мабуть, грав у якусь іншу гру.

Шерлок Голмс подорожує до Кентербері, Ньюгейвена, Брюсселя і Страсбурга, поки за кожним його кроком стежать. У Страсбурзі він отримує телеграму від лондонської поліції, яка повідомляє, що всі члени банди Моріарті заарештовані. Це, як виявилось, була неправда. Один ключовий гравець прослизнув крізь сіті — хоча я використовую цей термін необачно, оскільки велика товста риба, якою є полковник Себастьян Моран, ніколи й не була поблизу цих сітей.

Полковник Моран, найкращий стрілець Європи, до речі, добре відомий агентству Пінкертона. Адже на заході кар'єри його знали всі правоохоронні органи нашої планети. Колись він прославився завдяки тому, що вбив одинадцять тигрів за один тиждень у Раджастгані¹, подвиг, який здивував його колег-мисливців так само сильно, як і обурич членів Королівського географічного товариства. Голмс називав його «другою найнебезпечнішою людиною в Лондоні» — тим більше, що його єдиною мотивацією завжди були гроші. Наприклад, він убив місіс Ебігейл Стюарт, надзвичайно поважну вдову,

---

¹ Штат на північному заході Індії.

пострілом у голову, коли та грала в бридж у Лодері¹, лише для того, щоб мати змогу погасити свої гральні борги в картковому клубі «Багатель». Дивно уявляти, що коли Голмс сидів і читав цю телеграму, Моран менш ніж за сотню ярдів² від нього попивав трав'яний чай на терасі готелю. Що ж, скоро вони зустрінуться.

Зі Страсбурга Голмс прямує до Женеви і проводить там тиждень, досліджуючи засніжені пагорби та мальовничі села долини річки Рона³. Ватсон описує цю інтерлюдію як «чарівну», проте це не те слово, яке я б використав за таких обставин, але я вважаю, що ми можемо лише захоплюватися тим, як ці двоє чоловіків, такі близькі друзі, можуть розслабитися в компанії один одного навіть у такий тривожний час. Адже Голмс усе ще боїться за своє життя, і з ним трапляється ще один нещасний випадок. Коли він ішов стежкою біля сталевосірої води озера Даубен, його ледь не збив з ніг валун, що скотився з гори. Його гід, місцевий житель, запевнив детектива, що таке явище цілком буденне у цих краях, і я схильний йому вірити. Я подивився на мапу й обчислив відстані. Наскільки я розумію, ворог Голмса вже був далеко попереду, чекаючи на його прибуття. Незважаючи на це, Голмс переконув себе, що на нього знову напали, і проводить решту дня в досить тривожному стані.

Нарешті він досягає селища Майрінген на річці Ааре, де вони з Ватсоном зупиняються в «Енглішер гоф»⁴, гостьовому домі, яким керує колишній офіціант із готелю «Гровенор» у Лондоні. Саме цей чоловік, Пітер Штайлер, і пропонує Голмсу відвідати Райхенбахський водоспад, а тоді деякий час швейцарська поліція буде підозрювати його в тому, що він працював на Моріарті, — це все, що вам потрібно знати

---

¹ Місто в Шотландії.

² 91,4 метра.

³ Одна з найбільших річок Європи, яка протікає територією Швейцарії та Франції і впадає у Середземне море.

⁴ «Англійський двір» (нім.)

про методи розслідування швейцарської поліції. Якщо вам цікава моя думка, то їм було б важко знайти й сніжинку на альпійському льодовику. Я зупинився в гостьовому будинку й особисто допитав Штайлера. Він був не просто невинним. Він був простаком, який ледве відривав свого носа від кастрюль та сковорідок (насправді його дружина керувала цим закладом). Поки поліція не постукала в його двері, Штайлер навіть не знав, що у них зупинився знаменитий гість, і його першою реакцією після того, як стало відомо про смерть Голмса, було назвати фондю на його честь.

Звичайно, він рекомендував відвідати Райхенбахський водоспад. Було б підозріло, якби він цього не зробив. Водоспад уже давно був популярним місцем для туристів та романтиків. У літні місяці ви можете зустріти там пів дюжини художників, розкиданих уздовж зарослої мохом доріжки, які намагаються намалювати талу воду льодовика Розенлауї, який врізається вглиб долини на триста футів⁵. Намагаються і зазнають невдачі. У цьому похмурому місці відчувається щось майже надприродне, що не бажає піддаватися пастелі й олійним фарбам у руках усіх, окрім найвидатніших художників. Я бачив у Нью-Йорку роботи Чарльза Парсонса та Емануеля Лойце, і, можливо, вони могли б щось із цим зробити. Здавалося, наче світ закінчується тут у вічному апокаліпсисі води, що гуркоче, та бризок, що піднімаються, як пара, птахи перелякано злітали, а сонце ховалося за хмарами. Стіни, що оточували цей шалений потік, були зубчати-ми, грубими й такими ж старими, як Ріп ван Вінкль⁶. Шерлок Голмс часто виявляв певну схильність до мелодрами, але ніколи більше, ніж у цьому місці. Це була ні на що не схожа сцена, щоб розіграти грандіозний фінал, який буде відлунювати протягом століть, як і сам водоспад.

---

⁵ 91,4 метра.

⁶ Головний герой однойменної новели американського письменника Вашингтона Ірвінга, який проспав у горах 20 років і став символом людини, що відстала від життя й даремно згаяла свій час.

Саме в цей момент усе починає ставати трохи розпливчастим. Голмс і Ватсон деякий час стоять разом і вже збираються продовжити свій шлях, коли перед ними несподівано з'являється трохи пухкий, світловолосий хлопчина чотирнадцяти років. І це не був простий збіг обставин. Хлопчина з маківки до п'ят був одягнений у традиційний швейцарський костюм: вузькі штани, заправлені в шкарпетки, які сягали майже до його колін, білу сорочку та вільний червоний жилет. Усе це здається мені дещо недоречним. Адже це Швейцарія, а не водевіль театру «Палас»¹. Відчуваю, що хлопчина занадто старається.

У всякому разі він стверджує, що прийшов з «Енглішер гоф». Жінка захворіла, але чомусь відмовляється від того, щоб її оглянув швейцарський лікар. Ось що він каже: А що б ви зробили на місці Ватсона? Чи відмовилися б ви вірити у цю малоймовірну історію і залишилися б на місці, чи покинули б свого друга — у найгірший можливий час і у воістину пекельному місці? До речі, це все, що ми чули про цього швейцарського хлопчину, хоча незабаром ми з вами зустрінемося з ним знову. Ватсон припускає, що він, можливо, працював на Моріарті, але більше не згадує про нього. Щодо Ватсона, то він залишає Голмса і поспішає до своєї неіснуючої пацієнтки; великодушний, але наївний до останнього.

Тепер маємо чекати три роки на повернення Голмса — і важливо пам'ятати, що в усіх вагомих аспектах стосовно цієї розповіді вважається, що він мертвий. Лише значно пізніше він пояснює, як йому вдалося вижити (Ватсон розповідає про все це в «Порожньому будинку»), і хоча я за роки своєї роботи прочитав багато різних звітів, лише небагатьом із них вдалося поєднати стільки малоймовірних подій. Однак це його розповідь, і ми маємо, я вважаю, сприймати її за чисту монету.

---

¹ Відомий лондонський театр, розташований у районі Вестмінстер.

ЗМІСТ

1. Райхенбахський водоспад	5
2. Інспектор Етелні Джонс	15
3. «Опівнічна варта»	28
4. Лист	47
5. У кафе «Роял»	56
6. Блейдстон-хаус	71
7. Кров та тіні	86
8. Скотленд-ярд	105
9. «Бостонець»	121
10. Горнер з Ченсері-лейн	130
11. Вечеря в Камбервеллі	141
12. Чужа територія	156
13. Третій секретар	164
14. Влаштувати пастку	179
15. Причал Блекволл-бейсін	192
16. Арешт	208
17. «Шлях мерця»	216
18. Скотобійня	228
19. Повернення до світла	243
20. Дипломатичний імунітет	252
21. Щиросердне зізнання	268
22. Новий початок	289
Три монархині	297